

1. Casey, E. (2020). Handbook of Digital Forensics and Investigation. Academic Press. ISBN: 978-0123742674.

2. Hayes, B., & Ray, I. (2022). Advances in Digital Forensics XVII: 17th IFIP WG 11.9 International Conference on Digital Forensics. Springer. ISBN: 978-3030858392.

3. Rogers, M., & Kim-Kwang Raymond Choo, K. (2021). Cyber Forensics: A Visual Analytics Approach. Springer. ISBN: 978-3030858392.

Пушко-Цибуляк Єлизавета Михайлівна,
член Рахункової палати України, кандидат
наук з державного управління

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ЕКОНОМІЧНОЇ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УКРАЇНІ

Під час досудового слідства та судового розгляду одним з учасників може бути експерт. Роль експерта наявна у різних видах провадження – у кримінальному (ст. 69 КПКУ [8]), адміністративному (ст. 68 КАСУ [5]), цивільному (стаття 72 ЦПКУ [11]), господарському (ст. 69 ГПКУ [1]). У загальному випадку завдання експерта полягає у тому, щоб надати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому питання, а також надати роз'яснення щодо такого висновку [3]. У загальному випадку експерт призначається судом або залучається учасником справи, у тому числі адвокатом. Інститут судових експертів сприяє об'єктивності під час досудового слідства та судочинства та кваліфікованому розгляду справи, оскільки експерт повинен мати профільні знання з предмету, який розглядається, та питань, які йому адресовані. З іншого боку, експерт має бути незалежним та об'єктивним, повинен не мати будь-якої зацікавленості у розгляді справи. Це повинно забезпечувати незалежність експерта, об'єктивність, обґрунтованість та вірність його висновків.

Можна виділити три великі групи судових експертів: фахівці державних спеціалізованих установ, які підпорядковуються ЦОВВ, фахівці відомчих спеціалізованих установ, які підпорядковуються органам, що мають право проводити досудове слідство (МВС України, СБУ тощо) та експерти, які не є фахівцями державних спеціалізованих установ.

В Україні діє система науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів (НДЕКЦ) МВС України, які є структурними підрозділами Експертної служби МВС. Такі НДЕКЦ є майже у кожному обласному центрі України. Крім того, в Україні функціонує сукупність науково-дослідних інститутів судових експертиз, які підпорядковуються Міністерству юстиції України (у Києві, Харкові, Одесі, Львові), працюють декілька відокремлених відділів судових

експертиз та профільний науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз СБУ, наявні експертні служби МОУ та ДПСУ. Всі зазначені установи є профільними щодо проведення судових експертиз, втім відомчі установи судових експертиз за своєю природою спрямовані на підтримку діяльності органів досудового слідства.

Стаття 129 Конституції України [6] визначає, що засадами судочинства, з-поміж інших, є рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом та змагальність сторін. Цю норму уточнено у ст. 9 Закону «Про судоустрій і статус суддів» [4], відповідно до якої «...кожному учаснику судового процесу гарантується рівність у реалізації наданих процесуальних прав». Але якщо державне обвинувачення має державну підтримку щодо експертної діяльності, то діяльність адвокатів такої підтримки не має. Відповідно до ст. 7-1 Закону «Про судову експертизу» [3] «Підставою проведення судової експертизи є відповідне судове рішення чи рішення органу досудового розслідування, або договір з експертом чи експертною установою – якщо експертиза проводиться на замовлення інших осіб». У такій ситуації можна вбачати ознаки порушення вимоги рівності для учасників судового процесу, оскільки сторона захисту може залучати експертні установи виключно за рахунок коштів клієнта, у той час як сторона обвинувачення має можливість залучати експертні установи на основі норми Закону.

Шляхом виправлення такої ситуації могло б стати обов'язкове призначення незалежного експерта (або експертів), якщо цього обґрунтовано вимагатиме сторона захисту. Механізм такого призначення має забезпечувати випадковий характер розподілу дослідницьких питань за експертами, як це вже здійснюється щодо розподілу судових справ між суддями.

Окремим напрямом судової експертизи може стати фінансово-бюджетна судова експертиза. Потреба у фінансово-бюджетній судовій експертизі напряму обумовлена ситуаціями, коли сутність правопорушення полягає у порушенні норм Бюджетного кодексу, які тягнуть за собою кримінальну відповідальність відповідно до ст. 210, 211, 212 Кримінального кодексу України [7], під час адміністративного судочинства з питань, які пов'язані з виникненням наслідків для державного або місцевих бюджетів, тощо.

Слід зазначити, що окрема фінансово-бюджетна судова експертиза як напрям судової експертизи не визначена [9,10], хоча відповідними нормативними документами з числа видів судових експертиз затверджена економічна експертиза, зокрема бухгалтерського та податкового обліку; фінансово-господарської діяльності; фінансово-кредитних операцій. Водночас п. 1.2.12 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та

експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [9] визначено, що «...З метою більш повного задоволення потреб слідчої та судової практики щодо вирішення питань, які потребують застосування наукових, технічних або інших спеціальних знань, експертними установами організовується проведення інших видів експертиз (крім судово-медичної та судово-психіатричної), у тому числі й тих, що перебувають у стадії наукової розробки». Отже, хоча фінансово-бюджетна судова експертиза й не визначена як окремий вид судової експертизи, її існування та проведення не є принципово неможливим, а з урахуванням сучасних потреб судової та слідчої практики навпаки — цілком доцільним та обґрунтованим.

Суб'єктом фінансово-бюджетної судової експертизи може бути визначена Рахункова палата, з урахуванням того, що відповідно до ч. 2 ст. 4 Закону України «Про Рахункову палату» «Державний зовнішній фінансовий контроль (аудит) забезпечується Рахунковою палатою шляхом здійснення ... експертизи, аналізу та інших контрольних заходів» [2]. З метою дотримання незалежності Рахункової палати у разі проведення судових експертиз відповідно до ст. 3 профільного Закону [2] слід зазначити, що відповідна експертиза може призначатися виключно рішенням палати, як і інші планові та позапланові заходи державного зовнішнього фінансового контролю відповідно до ч. 2 ст. 25 Закону України «Про Рахункову палату» [2], хоча інші уповноважені особи можуть ініціювати проведення такої експертизи.

Перевагами залучення Рахункової палати до проведення фінансово-бюджетної судової експертизи є такі: незалежність Рахункової палати від органів досудового слідства та суду, висока кваліфікація фахівців Рахункової палати та їхнє володіння сучасною методологією проведення заходів фінансового контролю, у тому числі експертизи, багаторічний досвід роботи.

Отже, напрямками розвитку інституту судової експертизи може бути збільшення її доступності для всіх учасників судового процесу, незалежне призначення експертів та впровадження фінансово-бюджетної судової експертизи.

Список використаних джерел

1. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>.

2. Закон України «Про Рахункову палату» від 2 липня 2015 року № 576-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text>.

3. Закон України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.

4. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.

5. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.

6. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

7. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

8. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

9. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень» від 08.10.98 № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.

10. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів» від 03.03.2015 № 301/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15#Text>.

11. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.